

1.01
Prejeto 4. 4. 2007

UDK 325.254(439)"1956/1957"

Attila Kovács *

Madžarski eksodus leta 1956-57 s posebnim poudarkom na beguncih, ki so zbežali v Jugoslavijo oziroma v Slovenijo**

IZVLEČEK

Prispevek obravnava madžarsko begunsko vprašanje leta 1956 in 1957, s posebnim poudarkom na beguncih, ki so zbežali v Jugoslavijo in Slovenijo. Avtor je na podlagi dokumentov Uprave državne varnosti, slovenskega dnevnega tiska (časopisov) in tuje literature poskušal čim bolj široko predstaviti problematiko madžarskih beguncev v Jugoslaviji in Sloveniji. Tako je v članku poleg osnovnih podatkov o številu in datumu prihoda beguncev v Jugoslavijo posebej obravnaval podatke o beguncih, ki so madžarsko-jugoslovansko mejo prestopili na slovenskem odseku. V sklopu tega je avtor podrobno predstavil begunska taborišča na področju Slovenije, organizacijo in vsakdanje življenje v teh taboriščih, ogled taborišč s strani raznih komisij za begunce ter končno usodo 2361 madžarskih beguncev, ki so si zatočišče našli v Sloveniji.

Ključne besede: Madžarska, Jugoslavija, Slovenija, madžarska revolucija leta 1956, begunci, begunska taborišča, jugoslovansko-madžarski odnosi

ABSTRACT

THE HUNGARIAN EXODUS IN 1956-57 WITH A PARTICULAR FOCUS ON THE REFUGEES WHO FLED TO YUGOSLAVIA (SLOVENIA)

The paper deals with the Hungarian exodus in 1956 and 1957, with a particular focus on the refugees who fled to Yugoslavia (Slovenia). To give the widest possible presentation of the Hungarian refugee issue on Yugoslav soil, the author uses the UDBA (Yugoslav State Security Administration) documents, Slovene newspaper articles and foreign sources. Apart from giving general information on the refugees' number and date of arrival to Yugoslavia, particular attention is dedicated to the data on those refugees who crossed the Yugoslav-Hungarian border at the Slovene section. Within this framework, refugee camps in Slovenia,

* Dr., znanstveni sodelavec, Inštitut za narodnostna vprašanja, SI-1000 Ljubljana, Erjavčeva 26; e-mail: inv.lendava@siol.net

** Projekt št. V5-0261 je sofinancirala Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije iz državnega proračuna / "The authors acknowledge the financial support from the state budget by the Slovenian Research Agency (Project No. V5-0261). Članek je nastal v okviru Ciljnega raziskovalnega programa "Konkurenčnost Slovenije 2006-2013", v sklopu projekta "Primerjalno proučevanje delovanja varnostnega sistema v krizni situaciji z oziroma na begunsko problematiko: Problematika madžarskih beguncev po drugi svetovni vojni in zlasti leta 1956-57 v Sloveniji" (V5-0261) ter s podporo "MTA Határon Túli Magyar Tudományos Ösztöndíjprogram".

their organisation, daily life routine, visits by various refugee commissions and the final destination of 2,361 Hungarians who took refuge in Slovenia are presented in greater detail.

Key words: Hungary, Yugoslavia, Slovenia, 1956 Hungarian revolution, refugee issue, Hungarian refugees, refugee camps, Yugoslav-Hungarian relations

---

Uvod

Ena izmed - še do danes zelo pomanjkljivo razjasnjenih - posledic madžarske revolucije 1956 je bilo vsekakor tudi begunsko vprašanje. Po porazu oziroma zatrtju revolucije je namreč Madžarsko zapustilo skoraj 200.000 beguncev. Večina, približno 90% je zbežala prek Avstrije, manjši del pa se je odpravil proti jugu, proti Jugoslaviji.¹ Madžarskim beguncem v Avstriji, še posebej pa tistim v Jugoslaviji, znotraj le-te pa v Sloveniji sta omenjeni državi bili le začasni, prehodni postaji.

Po drugi svetovni vojni sta območje Slovenije zajela dva večja begunska vala: prvi je bil ob koncu leta 1956, še bolj pa v prvi tretjini leta 1957, ko se je skoraj 20.000 madžarskih beguncev umaknilo v Jugoslavijo, večje število tudi v Slovenijo, drugi pa v prvi polovici devetdesetih let, ko je po razpadu skupne jugoslovanske države veliko beguncev iz držav naslednic Jugoslavije poiskalo zatočišče prav v Sloveniji.

Nekaj splošnih podatkov o madžarskih beguncih iz leta 1956

O natančnem številu madžarskih beguncev, ki so leta 1956 in 1957 zapustili Madžarsko zaenkrat nimamo točnih podatkov. Kljub temu je tako, da so se po padcu komunizma leta 1989 in 1990 odprli številni arhivi, je prišlo na dan iz madžarskih in drugih tujih arhivov veliko novih podatkov. Po podatkih Organizacije združenih narodov (OZN) je pri njej do 1. aprila 1957 bilo registriranih 193.805 madžarskih beguncev.² Prav tako se na april 1957 navezujejo podatki, ki jih je posredovalo avstrijsko notranje ministrstvo. Ti pravijo, da je do 6. aprila v Avstriji našlo zatočišče 174.704 madžarskih beguncev. V Jugoslaviji je o številu madžarskih beguncev predvsem poročala jugoslovanska tiskovna agencija (Tanjug), notranje ter zunanje ministrstvo, le-te pa so nato povzeli časopisi. Po podatkih, objavljenih v Slovenskem poročevalcu je do 4. aprila v Jugoslavijo pribežalo 18.799 madžarskih beguncev, do 1. julija 1957 (na podlagi članka, objavljenega v Večeru) pa 19.599 madžarskih beguncev.³

¹ Zaradi celovitosti informacije moramo omeniti, da so ljudje bežali že med revolucijo, čeprav v bistveno manjšem številu kot po njej.

² KSH (Központi Statisztikai Hivatal) jelentés az 1956-os diszidálásról. In: Regio, 1991/4. 130. p. (Poročilo Centralnega statističnega urada v Budimpešti o diszidiranjih) (dalje KSH jelentés az 1956-os diszidálásról. In: Regio, 1991/4.

³ Slovenski poročevalec, 6. 4. 1957; Večer, 25. 7. 1957.

Tabela 1: Število madžarskih beguncev v Avstriji in Jugoslaviji aprila leta 1957⁴

Avstrija (do 6. aprila 1957)	174.704 oseb
Jugoslavija (do 4. aprila 1957)	18.799 oseb
Jugoslavija (do 1. julija 1957)	19.599 oseb
Begunci, registrirani pri OZN do 1. aprila 1957	193.805 oseb
Delež beguncev v skupnem številu prebivalcev Madžarske	Okoli 2%

Vendar pa se madžarski podatki iz istega obdobja znatno razlikujejo od podatkov OZN, Jugoslavije in Avstrije. Februarja 1957, po tistem, ko so zatrli revolucijo in se je stanje normaliziralo, je madžarsko notranje ministrstvo izdalo odlok o odjavi vseh od 15 let starejših oseb, ki so Madžarsko zapustile po 23. oktobru 1956. K odjavnicam so priložili tudi statistične obrazce, ki jih je Centralni statistični urad (Központi Statisztikai Hivatal - KSH) kasneje obdelal in o njih pripravil poročilo.⁵ Na podlagi podatkov Centralnega statističnega urada, objavljenih v poročilu o madžarskih beguncih,⁶ je med 23. oktobrom 1956 in 30. aprilom 1957 Madžarsko zapustilo 151.731 oseb. Podatki so zajeli tudi 21.196 otrok do 15. leta starosti, ki so v tujino odšli skupaj s starši. Poročilo pa ne zajema podatkov skoraj 10.000 otrok, mlajših od 15 let, ki so v tujino zbežali brez staršev, večino od 11.447 oseb, ki so se do 15. maja 1957 tudi uradno vrnili v domovino (podatkov o osebah, ki so se na Madžarsko vrnile ilegalno, poročilo ni vsebovalo), 3000 do 4000 zapornikov, ki so pobegnili iz zaporov in odšli v tujino, kakor tudi ne podatkov z 827 statističnih obrazcev, ki jih je urad prejel po 15. juniju 1957.⁷ Glede na to so v poročilu Centralnega statističnega urada navedeni podatki o beguncih za 20% nižji od realnih.⁸ Vendar kljub temu, da nam o demografskih podatkih beguncev iz leta 1956 in 1957 ne da natančne številčne slike, se govori o zelo pomembnem viru podatkov, saj nam predstavi glavne družbeno-demografske smernice madžarskega begunskega vprašanja.

Na podlagi poročila Centralnega statističnega urada je bila več kot polovica vseh beguncev iz Budimpešte, četrtnina pa iz zahodnega dela države, predvsem iz okrajev, ki ležijo blizu - večinoma avstrijske, deloma pa tudi jugoslovanske (slovenske) državne meje. V odstotkih izraženo jih je največ odšlo iz monoštrskega okraja, ki leži na madžarsko-avstrijsko-jugoslovanski/slovenski tromeji, in sicer 8,7% celotnega prebivalstva okraja.⁹

Osupljivi so podatki o starosti beguncev, ki razkrivajo, da je več kot polovica bila mlajša od 25 let, skoraj tretjina pa je bila stara med 25 in 39 let. Med njimi je Madžarsko zapustilo več kot 3200 študentov, kar je bilo 11,2% vseh madžarskih

⁴ KSH jelentés az 1956-os diszidálásról. In: Regio, 1991/4.; Slovenski poročevalec, 6. 4. 1957; Večer, 25. 7. 1957.

⁵ Poročilo Centralnega statističnega urada o madžarskih beguncih iz leta 1956 je vse do sprejembe državne ureditve oz. padca komunizma leta 1989 veljalo za strogo zaupni dokument.

⁶ Popis omenja "disidente", oziroma osebe, ki so "v tujino odšle ilegalno".

⁷ KSH jelentés az 1956-os diszidálásról. In: Regio, 1991/4. 107. p.

⁸ Prav tam.

⁹ V monoštrskem okraju najdemo tudi naselja porabskih Slovencev. Predmet posebnega raziskovalnega projekta bi lahko bila obdelava podatkov o tem, koliko porabskih Slovencev je zaradi revolucije leta 1956 zapustilo domovino in zbežalo na Zahod, oziroma v Jugoslavijo/Slovenijo.

univerzitetnih-visokošolskih študentov.¹⁰ Približno 200.000 beguncev, ki so po porazu revolucije zapustili Madžarsko je predstavljalo skoraj 2% celotnega prebivalstva države, ki je leta 1956 štela 9,804.000 oseb.¹¹

Število madžarskih beguncev in datum njihovega odhoda s posebnim poudarkom na beguncih, ki so pribežali v Jugoslavijo

---

Največ beguncev je Madžarsko zapustilo takoj po porazu revolucije, novembra in decembra leta 1956. V tem obdobju je, predvsem čez Avstrijo, odšlo več kot 80% vseh beguncev.¹² Kljub temu da je največji begunski val nastal šele po tistem, ko so sovjetske čete zatrle madžarsko revolucijo (4. novembra 1956), so Madžarsko zapuščali tudi že med samo revolucijo. Na podlagi že omenjenega zaupnega poročila Centralnega statističnega urada iz Budimpešte je med 23. in 31. oktobrom 1956 iz Madžarske odšlo okoli 4300 oseb. Med njimi je bilo kar nekaj zvestih pristašev Rákosijevega sistema, predvsem častnikov zloglasne ÁVH,¹³ ki so se iz države umaknili zaradi strahu pred maščevanjem množice. Številni podatki govorijo o tem, da je po izbruhu revolucije ogromno častnikov ÁVH pobegnilo v Jugoslavijo. Samo iz Szegeda - mesta na jugu madžarske ob madžarsko-jugoslovanski (srbski meji) jih je odšlo 43, ki so zatočišče poiskali v Jugoslaviji.¹⁴ Podobno se je zgodilo tudi na slovenskem delu madžarsko-jugoslovanske meje, kjer so zgodaj zjutraj 31. oktobra 1956 poveljnik obmejne straže iz Nagykanizse, major Csillag in več visokih častnikov ter njihove družine z dvema osebnima avtomobiloma in tovornjakom v naselju Pince vstopili v Jugoslavijo oziroma v Slovenijo.¹⁵

Kot smo že omenili, je največ beguncev zbežalo po porazu revolucije 4. novembra. Samo na omenjeni dan - torej 4. novembra 1956 - je Madžarsko zapustilo več kot 7000 ljudi. Največ beguncev je odšlo novembra, vendar je še decembra 1956 madžarske meje dnevno prestopilo v poprečju tudi po tisoč ljudi. Na podlagi podatkov iz že večkrat navajenega poročila Centralnega statističnega urada je od izbruha revolucije do 31. decembra 1956 zbežalo 124.922 oseb. Januarja naslednjega leta je dnevno odšlo še od 500 do 600 oseb, vendar se je do takrat smer odhodov že spremenila.¹⁶

¹⁰ Posebej presenetljiva je zgodba študentov in učiteljev visoke gozdarske šole iz Soprona (mestece ob avstrijsko-madžarski meji), ki so družno pobegnili na Zahod in se po krajšem postanku v Avstriji naselili v kanadskem Vancouuru, kjer so na gozdarski katedri tamkajšnje univerze British Columbia ustanovili madžarski oddelek.

¹¹ KSH jelentés az 1956-os diszidálásról. In: Regio, 1991/4. 108. p.

¹² KSH jelentés az 1956-os diszidálásról. In: Regio, 1991/4. 112. p.

¹³ ÁVH (Államvédelmi Hatóság) - Uprava državne varnosti; po prevzemu oblasti s strani Komunistične partije Madžarske je postalo poglavito orodje pri teroriziranju madžarske družbe. Naloga ÁVH je med drugim bilo tudi varovanje meja (pripadniki so bili oblečeni v uniformo z zelenimi naramniki in obrobami na kapah), kakor tudi številnih internacijskih taborišč (kamor so internirali nasprotnike Partije in nasploh komunističnega sistema), ustanov in uradov (njihovi naramniki in obrobe so bili modre barve).

¹⁴ Csaba Farkas: Az 1956-os forradalom szegedi történetének jugoszláv vonatkozásai. (Na Jugoslavijo nanašajoči se dogodki v Szegedu med revolucijo 1956.) In: '56 és Délvidék. 2002. Újvidék - Novi Sad. 19-20. p.

¹⁵ Arhiv Republike Slovenije (ARS), fond Republiški sekretariat za notranje zadeve Socialistične republike Slovenije (AS 1931), t.e. 1186. Madžarski dogodki leta 1956.

¹⁶ KSH jelentés az 1956-os diszidálásról. In: Regio, 1991/4. 113. p.

Na začetku je največ ljudi iz Madžarske zbežalo čez Avstrijo, nato pa je od januarja 1957 dalje glavni cilj beguncev postala Jugoslavija. Do te spremembe "smeri bežanja beguncev" je prišlo zaradi tega, ker so sovjetske enote, skupaj z zvestimi Kádárjevimi¹⁷ četami poskušale čim bolj hermetično zapreti madžarsko-avstrijsko mejo ter s tem preprečiti nadaljnji beg iz države. Zaradi tega so odpoklicali veliko ljudi z ostalih meja - med ostalim tudi z jugoslovansko-madžarske meje - in jih namestili na avstrijsko-madžarsko mejo, kar je privedlo do tega, da je bila Jugoslavija od konca decembra 1956 edina, kamor so begunci lahko še zbežali.¹⁸

Tabela 2: Število madžarskih beguncev in datum njihovega odhoda na podlagi poročila Centralnega statističnega urada iz Budimpešte¹⁹

Datum odhoda beguncev iz Madžarske	Število	Delež
od 23. do 31. oktobra 1956	4.277	2,8%
od 1. do 30. novembra 1956	82.006	54,0%
od 1. do 31. decembra 1956	38.639	25,5%
Skupaj med 23. okt. in 31. dec. 1956	124.922	82,3%
od 1. do 31. januarja 1957	19.262	12,7%
od 1. do 28. februarja 1957	3.434	2,3%
od 1. marca do 31. aprila č1957	299	0,2%
Neznano	3.514	2,5%
Skupaj	151.731	100%

To dejstvo potrjuje tudi poročilo Uprave državne varnosti (UDV) za Slovenijo o madžarskih dogodkih leta 1956. V njem je zapisano, da so se 23. novembra 1956 na slovenskem odseku madžarsko-jugoslovanske meje pri kraju Tornyi-szentmiklós-Pince srečali madžarski in jugoslovanski častniki. Ob tej priložnosti so madžarski častniki svoje jugoslovanske "kolege" zaprosili za dodatno, močnejše varovanje madžarsko-jugoslovanske meje, saj je večina njihovih enot za varovanje meja bilo preusmerjeno na madžarsko-avstrijsko mejo, tako da je ta del z njihove strani bil praktično nezaščiten.²⁰

Na podlagi poročila Centralnega statističnega urada naj bi januarja 1957 iz Madžarske odšlo skoraj 20.000 ljudi, februarja nato "le" 3434, marca in aprila pa se je za odhod odločilo skupno 299 oseb.²¹

Informacije o številu madžarskih beguncev v Jugoslaviji in o datumu njihovega prihoda nam dajejo zapisi v slovenskih tiskanih medijih, ki potrjujejo zgoraj navedene podatke. Ti pravijo, da je od začetka revolucije, to je od 23. oktobra do 1. decembra 1956 v Jugoslavijo zbežalo 690 oseb. Obenem je v poročilu Centralnega statističnega urada iz Budimpešte zapisano, da je v istem intervalu v Avstrijo odšlo več kot 85.000 oseb. Do 1. januarja 1957 je število beguncev v Jugoslaviji naraslo

¹⁷ Sovjeti so hkrati z vojaškim posredovanjem postavili tudi protivlado, za njenega vodjo pa postavili Jánoša Kádárja, ki je na oblasti ostal vse do 1989.

¹⁸ Jugoslavija namreč ni spadala v sovjetski blok, kakor ostale madžarske sosesde, na tleh katerih so povrh tega še bile nameščene sovjetske vojaške enote.

¹⁹ KSH jelentés az 1956-os diszidálásról. In: Regio, 1991/4. 113. p.

²⁰ ARS, AS 1931, t.e. 1186. Madžarski dogodki leta 1956.

²¹ KSH jelentés az 1956-os diszidálásról. In: Regio, 1991/4. 113. p.

za nadaljnjih tisoč oseb, to je na 1748. Kot že omenjeno, je število beguncev v Jugoslaviji kmalu zatem drastično naraslo. Do 20. januarja 1957 so v Jugoslaviji našteji 7958, 25. januarja 11.018, 1. februarja pa že 15.057 madžarskih beguncev (glej tabelo št. 3). Samo 24. januarja 1957 je madžarsko-jugoslovansko mejo prestopilo 699 oseb, sicer pa je državno mejo v tem času dnevno prestopilo več sto beguncev in si poiskalo zatočišče v Jugoslaviji.²² V poročilu UDV najdemo tudi zapise o številnih spodletelih poskusih prestopa meje. Sklicujoč se na madžarske mejne stražnike je namreč med ostalimi omenjeno, da so le-ti v drugi polovici januarja, v III. sektorju madžarsko-jugoslovanske meje²³ zajeli okoli 300 oseb, ki so želele zbežati v Jugoslavijo.²⁴

Tabela 3: Število madžarskih beguncev v Jugoslaviji in datum njihovega prihoda²⁵

Datum	Število beguncev
do 1. decembra 1956	690
do 1. januarja 1957	1.748
do 20. januarja 1957	7.958
do 25. januarja 1957	11.018
do 1. februarja 1957	15.057
do 16. februarja 1957	17.254
do 4. aprila 1957	18.799
do 1. julija 1957	19.599

V naslednjih mesecih je iz Madžarske odšlo postopoma vedno manj ljudi. Do 16. februarja 1957 je mejo prestopilo 17.254 oseb, do 4. aprila pa se je to število povečalo na 18.799, vendar je v primerjavi z begunskim valom januarja 1957 bilo to kljub vsemu veliko manj. Pri tem je pomembno vlogo odigralo tudi dejstvo, da je prerोजना Kádárjeva vlada poostrila varovanje meje in da so pri tem graničarji večkrat uporabili tudi strelno orožje, o čem pričajo tudi številne smrtne žrtve.²⁶ Ne malokrat je prišlo tudi do mejnih incidentov, ko so strelji, namenjeni beguncem, pristali v Jugoslaviji.²⁷ Kljub temu je število beguncev v Jugoslaviji naraščalo vse do sredine leta; po podatkih, ki jih je objavil slovenski dnevnik Večer, je do 1. julija 1957 v državo vstopilo 19.599 madžarskih beguncev.²⁸

Madžarski begunci v Sloveniji

Mejo med Madžarsko in FLRJ so begunci leta 1956 lahko prestopili na področju treh ljudskih republik, in sicer v Ljudskih republikah Srbiji, Hrvaški in

²² Slovenski poročevalec, 26. 1. 1957.

²³ Najverjetneje je govor o slovenskem in međimurskem (hrvaškem) delu jugoslovansko-madžarske meje.

²⁴ ARS, AS 1931, t.e. 1186. Madžarski dogodki leta 1956.

²⁵ Slovenski poročevalec, 26. 1. 1957; Slovenski poročevalec, 2. 2. 1957; Slovenski poročevalec, 17. 2. 1957; Slovenski poročevalec, 6. 4. 1957; Večer, 21. 1. 1957; Večer, 25. 7. 1957.

²⁶ Csaba Farkas: Az 1956-os forradalom szegedi történetének jugoszláv vonatkozásai. In.: '56 és Délvidék. 2002. Újvidék - Novi Sad. 20. p.

²⁷ ARS, AS 1931, t.e. 1186. Madžarski dogodki leta 1956.

²⁸ Večer. 25. 7. 1957.

Sloveniji. Najbolj množično so prihajali v Srbijo.²⁹ K temu je predvsem pripomoglo to, da je na tem delu meje zelo malo naravnih preprek (reke, močvirja), ki bi lahko beguncem ovirale prestop meje, pa tudi prometne povezave z ostalimi predeli Madžarske, predvsem z Budimpešto so bile tu najboljše. Na madžarsko-slovenskem odseku državne meje prav tako ni veliko naravnih ovir (razen, gozdov), vendar je ta del izmed vseh treh najkrajši, v bližini pa tudi ni večjih naselij in s tem povezane prometne infrastrukture. Najdaljši del predstavlja madžarsko-hrvaška meja, ki pa jo pretežno določata reki Mura in Drava. Edino na območju Baranje ni nobenih naravnih ovir, ki bi beguncem kakor koli preprečevale nemoten prehod meje. Trenutno še nimamo točnih podatkov o tem, koliko madžarskih beguncev je prestopilo hrvaški, oziroma srbski odsek madžarsko-jugoslovanske meje. Zato pa je Uprava državne varnosti za Slovenijo pripravila zelo natančno in podrobno poročilo o madžarskih beguncih v Sloveniji.³⁰

Iz poročila je razvidno, da je leta 1956 slovenski del madžarsko-jugoslovanske meje prestopilo 355 beguncev. Če to število primerjamo s podatki za celotno državo se izkaže, da so begunci, ki so leta 1956 zbežali čez madžarsko-slovensko mejo, predstavljali 20% vseh beguncev v Jugoslaviji. Med omenjenih 355 oseb so vštetí že omenjeni major Csillag s tovariši in njihovimi družinami, kakor tudi celotna stotnija iz vojašnice Zajda blizu Lentija. Ob novici o sovjetskem napadu 4. novembra je v Zajdi nastala panika, katere posledica je bila, da so vsi navadni vojaki brezglavo zapustili vojašnico. Večina častnikov se je kljub temu odločila, da bodo sovjetske čete pričakali kar na kraju samem, ozirima v vojašnici. Med tistimi častniki, ki tega niso želeli, je bil tudi poročnik Turóczy, ki je skupaj s popolnoma opremljeno stotnijo vezistov in z avtomobili pri Rédicu prestopil jugoslovansko/slovensko mejo.³¹ O dogodku je poročala tudi UDV za Slovenijo, ki je v nekaj suhoparnih besedah omenila, da se je stotnija - v viru navajajo pehotno stotnijo - iz vojašnice Zajda umaknila v Jugoslavijo.³²

Tabela 4: Madžarski begunci v Sloveniji³³

Kraj prejšnjega bivališča	Leto prihoda v Slovenijo	Število
Madžarska	1956	355
Madžarska	1957	1262
Madžarska - skupaj	1956 in 1957	1617
Ostale jugoslovanske republike	-	730
Rojeni v slovenskih taboriščih	-	14
Skupaj	-	2361

²⁹ Za to trditev zaenkrat nimamo točnih podatkov, zato se opiramo predvsem na spomine in na dejstvo, da so za madžarske begunce prav v Vojvodini ustanovili največ begunskih taborišč.

³⁰ ARS, AS 1931, A-10-13/2. Letno poročilo Državne varnosti Republiškega sekretariata za notranje zadeve (RSNZ) 1957, I. Oddelek.

³¹ Imre Kapiller: Zalai Honvédek az 1956-os forradalomban. (Zalski vojaki v revoluciji 1956). In: '56 Zalaiban. A forradalom eseményeinek Zala megyei dokumentumai 1956-1958. Zalai Gyűjtemény 40. Zalaegerszeg, 1996. 47. p.

³² ARS, AS 1931, t.e. 1186. Madžarski dogodki leta 1956. Žal o tem, kaj se je s stotnijo, ki je zbežala v Jugoslavijo zgodilo kasneje, iz razpoložljivih virov nismo uspeli ugotoviti.

³³ ARS, AS 1931, A-10-13/2. Letno poročilo DV RSNZ 1957. I. oddelek.

Zato pa je 23. decembra 1956 o madžarskih beguncih obširno pisal dnevnik Slovenski poročevalec, in sicer v posebni reportaži o begunskem taborišču Borl pri Ptujju. Iz članka lahko zremo, da so v grad Borl namestili tiste begunce, ki so madžarsko-jugoslovansko mejo prestopili na ozemlju Slovenije. Po novinarjevih besedah je večina teh prišla iz Budimpešte, bili pa so vseh starosti: od čisto majhnih otrok pa vse do oseb, starejših od 60 let. Madžarsko begunsko vprašanje je avtor poskušal prikazati skozi pripovedovanja ljudi različnih poklicev in starosti.³⁴ Kot zanimivost naj omenimo, da je 12 od 355 madžarskih beguncev v Sloveniji leta 1956 v državo vstopilo legalno, to je z osebnimi dokumenti. Za politični azil so zaprosili šele kasneje.³⁵

V naslednjem letu je - zaradi zgoraj omenjenih razlogov - slovenski odsek madžarsko-jugoslovanske meje prestopilo občutno več oseb, točneje 1262. Na žalost pa v poročilu UDV ni zapisano, katerega meseca v letu 1957 so begunci prispeli. Zato pa je iz opisanih procesov prihoda madžarskih beguncev v Jugoslavijo razvidno, da jih je največ prišlo januarja in februarja. O tem posredno najdemo zapis tudi v poročilu UDV, in sicer pri navedbi datuma ustanovitve begunskih taborišč na območju Slovenije. Omenjeno je namreč, da so morali januarja 1957, zaradi prihoda večjega števila beguncev, postaviti kar tri taborišča oziroma centre.³⁶

V letih 1956 in 1957 je slovenski del madžarsko-jugoslovanske meje prestopilo 1617 madžarskih beguncev. Poleg tega je jugoslovanska oblast 730 oseb, ki so v državo vstopile na ozemlju Ljudskih republik Hrvaške in Srbije, namestila v slovenska taborišča. V poročilu UDV je prav tako navedeno, da se je v taboriščih rodilo 14 otrok, kar potrjuje dejstvo, da so Madžarsko zapustili predvsem mladi, mobilni ljudje. Iz seštevka zgoraj navedenih podatkov je razvidno, da je bilo v letih 1956 in 1957 v slovenskih begunskih taboriščih - skupaj z novorojenčki - nastajeno 2361 madžarskih beguncev.³⁷

Begunska taborišča v Sloveniji

Jugoslovanske oblasti so za madžarske begunce ustanovile taborišča, med katerimi je bilo tudi nekaj prehodnih, ki niso delovala kot begunska taborišča v pravem pomenu besede. Žal iz nam dosegljivih virov ni razvidno, katera taborišča so bila organizirana kot prehodna, in katera kot prava taborišča oziroma centri za begunce.³⁸ Tudi o natančnem številu taborišč v državi nimamo pravih podatkov. András Rozs je o beguncih iz Županije Baranja, ki so zatočišče poiskali v Jugoslaviji, pisal v posebnem poglavju svoje študije "Az 1956-os forradalom Baranya megyében" (Revolucija leta 1956 v Županiji Baranja). Avtor omenja, da je bilo v Jugoslaviji i

³⁴ Slovenski poročevalec, 23. 12. 1956; zanimivo je, da je omenjeni članek bil edini, ki se je sploh ukvarjal z vprašanjem madžarskih beguncev v Sloveniji. Pregledali smo namreč vse številke pomembnejših slovenskih dnevnikov (Slovenskega poročevalca, Večera, Ljudske pravice), ki so izšle med oktobrom 1956 in februarjem 1958. Ostali članki so večinoma prevzeli Tanjugova poročila, oziroma izjave s tiskovnih konferenc jugoslovanskega notranjega ali zunanjega ministrstva.

³⁵ ARS, AS 1931, A-10-13/2. Letno poročilo DV RSNZ 1957, I. oddelek.

³⁶ Prav tam.

³⁷ Prav tam.

³⁸ Iz razpoložljivih virov ni razvidno, katera jugoslovanska taborišča so bila prehodna in katera so delovala kot centri oz. prava begunska taborišča. Zato smo v študiji vsa taborišča upoštevali kot begunska taborišča.

25 taborišč za madžarske begunce, vendar ne navaja niti vira podatkov, niti imen vseh taborišč (razen nekaterih).³⁹ Kljub temu smo na podlagi raznih osebnih izpovedi, časopisnih člankov in študij izvedeli imena nekaterih jugoslovanskih begunskih taborišč, organiziranih za madžarske begunce. Tako so obstajala na Hrvaškem taborišča v Koprivnici, Belem Manastiru, Osijeku, Čakovcu in največje, Gerovo pri Reki, v Bosni blizu Sarajeva, v Makedoniji v Kruševem ter Oteševem in Carina ob Prespanskem jezeru in seveda v Srbiji, največ v Vojvodini: Srbobran, Horgoš, Palič, Kaniža, Ečka, Sombor, Bajmok, Krivaja, Mataruška Banja, Vrnjačka Banja, Banja Koviljača in Niška Banja.⁴⁰ Svetislav Stefanović, državni sekretar za notranje zadeve je 17. februarja 1957 v intervjuju za Tanjug o madžarskih beguncih omenil tudi begunska taborišča: "Begunci so nastanjeni v raznih društvenih domovih, gospodarskih in gostinskih objektih, kopalščih in letoviščih. Večino teh objektov je bilo treba adaptirati in opremiti s posebnim inventarjem..."⁴¹

Glede taborišč oziroma poslopij, kamor so namestili madžarske begunce je bilo v Sloveniji podobno kot drugod po državi. Na območju Slovenije je za madžarske begunce bilo urejeno 10 begunskih taborišč (glej tabelo št. 5). In medtem ko na državni ravni zaenkrat nimamo podatkov o tem, katera taborišča so bila begunska, in katera le t. i. prehodne postaje, so za Slovenijo na voljo zelo natančni podatki. Izmed desetih taborišč je bilo osem begunskih, dve pa sta bili prehodni oziroma sta delovala kot sprejemni oziroma prehodni postaji.⁴² Iz zemljepisne lege taborov je razvidno, da so bili ti urejeni v severovzhodnem delu Slovenije, torej blizu madžarske meje.

Tabela 5: Taborišča za madžarske begunce v Sloveniji ter datum njihovega odprtja in zaprtja⁴³

Kraj	Odprto	Zaprto
Veržej	1. 11. 1956	20. 11. 1956
Borl	20. 11. 1956	3. 4. 1957
Radenci	14. 1. 1957	1. 4. 1957
Štatenberg	17. 1. 1957	1. 4. 1957
Rogaška Slatina	28. 1. 1957	18. 4. 1957
Jelšingrad	18. 2. 1957	17. 5. 1957
Bizeljsko	28. 2. 1957	avgusta 1957
Brestanica	11. 3. 1957	1. 11. 1957
Črnci na Apaškem polju	30. 3. 1957	julija 1957
Murska Sobota	julija 1957	1. 11. 1957

³⁹ Rozs András: Az 1956-os forradalom Baranya megyében. (Revolucija leta 1956 v Županiji Baranja). In.: '56 és Délvidék. 2002. Újvidék - Novi Sad. 32-36. p.

⁴⁰ Hegedűs Attila: A Délvidéki '56-os Műhely eddigi kutatásainak eredményei. (Dosedanji rezultati raziskovanja Delavnice '56). In.: Távlatok. A Nyitott Távlatok civil szervezet folyóirata. I. évf. 1. sz., 2003. június. Szabadka. 62. p.

⁴¹ Slovenski poročevalec, 17. 2. 1957.

⁴² ARS, AS 1931, A-10-13/2. Letno poročilo DV RSNZ 1957, I. oddelek.

⁴³ Prav tam.

Prvo taborišče so odprli v Veržeju, naselju na desnem bregu Mure že med revolucijo, to je 1. novembra 1956. Zaradi premajhne kapacitete so ga po treh tednih zaprli, nato pa v gradu Borl pri Ptujju ustanovili novega. Januarja 1957 se je v Sloveniji pričelo množično "ustanavljanje begunskih taborišč", in sicer po tistem, ko je iz Madžarske prispelo veliko beguncev in je zanje v že obstoječem taborišču Borl enostavno zmanjkalo prostora. Tako so v dveh tednih - med 14. in 28. januarjem 1957 - nastala taborišča v Radencih, Štatenbergu in Rogaški Slatini. Begunci so bili nastanjeni v tamkajšnjih hotelih, saj sta bili naselji Radenci in Rogaška Slatina znani po zdravilišču in mineralni vodi. V Štatenbergu so begunce namestili v graščini, preurejeni v hotel. Omenjena taborišča za begunce - skupaj z gradom na Borlu - so v turistični sezoni zaprli oziroma so jih dali na razpolago turistom.⁴⁴ Na tem mestu moramo omeniti, da so ne samo v Sloveniji, temveč tudi drugod po državi, v begunska taborišča preuredili številne grajske in zdraviliške hotele. Izmed že omenjenih srbskih taborišč so štirje delovali tudi kot zdravilišča ali kopaljšča (Mataruška Banja, Vrnjačka Banja, Banja Koviljača in Niška Banja).

Ker so bila slovenska begunska taborišča, ustanovljena ob koncu 1956 in januarja 1957, večinoma v turističnih objektih, so zaradi turistične sezone, do spomladi 1957 njihovi začasni prebivalci postali "moteči". O tem problemu so slovenski časniki pisali že januarja 1957: "Ob začetku turistične sezone - v aprilu - bodo nastopile še druge težave, ker bo treba dobiti nove objekte za razmestitev beguncev, v kolikor z mednarodno pomočjo ne bo izvršena evakuacija." Poleg tega je članek še navedel, da so do 28. januarja 1957 v Jugoslaviji: "... organizirali 22 sprejemališč v turističnih domovih, domovih kulture, po vaseh in drugih gostinskih in zdraviliških objektih, v Vojvodini, Srbiji, Hrvatski, Sloveniji in na Jadranu".⁴⁵ Zaradi tega so oblasti na področju Slovenije - in verjetno tudi v drugih krajih po državi - uredile nova taborišča: ob koncu februarja 1957 na Bizeljskem, 11. marca v Brestanici, 30. marca pa še prehodno postajo v Črncih na Apaškem polju. V vseh treh naseljih so taborišča bila nameščena v tamkajšnjih gradovih. Seveda pa so medtem ukinili prejšnja taborišča v turističnih objektih: v Radencih in na Štatenbergu 1. aprila, na Borlu 3. aprila, v Rogaški Slatini pa 18. aprila.⁴⁶

Dne 18. februarja 1957 so odprli begunsko taborišče v Jelšingradu (v bližini Šmarij pri Jelšah), in sicer - kot je to razvidno iz poročila UDV - predvsem za "operativno delo", oziroma za kontrašpijonažo in vohunsko dejavnost, kamor so želeli namestiti s "selekcijo" izbrane osebe. Za t. i. "zanimive emigrante" so tudi v ostalih taboriščih poskušali urediti posebne prostore. Iz poročila pa zvedemo tudi, da zamisli niso mogli uresničiti; do takrat namreč, ko bi uspeli "zanimive emigrante" ločiti od drugih, so iz Madžarske ali ostalih jugoslovanskih republik prišli številni novi begunci in težave z njihovo namestitvijo so privedle do tega, da se jim je omenjeni načrt popolnoma podrl. Begunsko taborišče Jelšingrad so zaprli 17. maja 1957. Julija je podobno usodo doživelo tudi prehodno taborišče oziroma postaja v Črncih na Apaškem polju. Namesto njega so v Murski Soboti ustanovili novega, vendar z manjšo zmogljivostjo. Zaradi upada števila beguncev so avgusta ukinili tudi bizeljsko taborišče. Poslednji dve taborišči za begunce v Sloveniji - Brestanico

⁴⁴ Prav tam.

⁴⁵ Slovenski poročevalec, 29. 1. 1957.

⁴⁶ ARS, AS 1931, A-10-13/2. Letno poročilo DV RSNZ 1957, I. oddelek.

in Mursko Soboto - so zaprli 1. novembra 1957, preostale begunce pa preselili v taborišče Gerovo pri Reki.⁴⁷

Vzdrževanje begunskih taborišč je na začetku jugoslovanska država financirala sama, z naglim porastom beguncev januarja 1957 pa je bila prisiljena zaprositi za pomoč v tujini. O tem je 26. januarja 1957 poročal tudi Slovenski poročevalec: "Generalni sekretar jugoslovanskega Rdečega križa dr. Olga Milošević bo odpotovala 26. t. m. v Ženevo, kjer bo pri Ligi Društev Rdečega križa posredovala, da bi izdala proglas za pomoč pri nastavitvi in vzdrževanju madžarskih beguncev v Jugoslaviji. Ker število beguncev iz Madžarske v zadnjem času narašča, bo dr. Olga Milošević zahtevala, naj se nudi Jugoslaviji večja mednarodna pomoč."⁴⁸ Prošnja Jugoslavije je padla na plodna tla, o čemer je državni sekretar za notranje zadeve, Svetislav Stefanović tri tedne kasneje v že omenjenem intervjuju povedal: "Posamezne karitativne organizacije, kakor Liga Društev Rdečega križa, norveški in argentinski Rdeči križ, pomoč evangelističnih cerkev Nemčije in CARRE so poslale pomoč v hrani, ponošeni obleki, zdravilih in podobnem v za približno 70 milijonov dinarjev." Iz članka je še razvidno, da je visoki komisar OZN za begunce jugoslovanskemu Rdečemu križu dal na razpolago 50.000 dolarjev kot nujno pomoč.⁴⁹ Še februarja je visoki komisar OZN za begunce v Beogradu odprl začasni urad. Na predlog vodje urada so konec februarja 1957 ustanovili Komite za koordinacijo pomoči (njegovi člani so prihajali iz vrst predstavnikov jugoslovanskega Rdečega križa, Začasnega urada visokega komisarja OZN in organov vlade Jugoslavije), katerega glavna naloga je bila razdeljevanje pomoči, prispele iz tujine med madžarske begunce v Jugoslaviji. Na ustanovitvenem sestanku Komiteja za koordinacijo pomoči so sporočili tudi podatke o pomoči, ki jo lahko nudijo razne dobrodelne organizacije. "Liga Društev Rdečega križa je pripravljena prevzeti osnovno prehrano 10.000 beguncev, organizacija CARRE bo poslala do konca marca 10.000 standardnih zavojev hrane, 20.000 zavojev z osebnim priborom itd. Britansko dobrodelno društvo za pomoč Madžarom bo dalo na razpolago 170 ton obleke, določeno količino hrane, zdravila in 20 montažnih barak za skupno 1.000 ljudi. Svet svetovnih cerkva in luteranska svetovna pomoč so že poslali 388 ton riža za potrebe madžarskih beguncev."⁵⁰

Življenje v taboriščih

O organizaciji taborišč ter o okoliščinah življenja beguncev v taboriščih vemo zaenkrat zelo malo, kajti dokumentov, na podlagi katerih bi si lahko vsaj predstavljali ureditev in vsakdanje življenje jugoslovanskih, znotraj teh pa slovenskih taborišč, še nimamo na razpolago. Dnevnik Ljudska pravica je 17. februarja 1957 objavil intervju z državnim sekretarjem za notranje zadeve Svetislavom Stefanovićem, iz katerega lahko zvemo, da je bilo za madžarsko begunsko problematiko v Jugoslaviji pristojno notranje ministrstvo, obširnejših podatkov pa o tem v članku ni zaslediti.⁵¹

⁴⁷ Prav tam.

⁴⁸ Slovenski poročevalec, 26. 1. 1957.

⁴⁹ Slovenski poročevalec, 17. 2. 1957.

⁵⁰ Slovenski poročevalec, 24. 2. 1957.

⁵¹ Ljudska pravica, 17. 2. 1957.

Vsakdanje življenje beguncev v nekaterih taboriščih nam nekoliko razkrijejo le posamezna pričevanja in intervjuji.⁵² Ta pričevanja - gre izključno za spomine madžarskih beguncev - pa nam kažejo dokaj raznoliko sliko. Tako so bili npr. pogoji za življenje v tistih taboriščih, ki so bila nameščena v zdraviliških hotelih ali drugih turističnih objektih, veliko boljši kot v ostalih. Izredno slabi spomini vežejo begunce na osiješki tabor "Ankin dvor", ki je bil po pripovedovanjih "najverjetneje kašča ali konjušnica boljše vrste" in kjer je "zgoraj, spodaj pritekala voda in je bilo zelo zračno".⁵³ Podobno slabo mnenje so imeli begunci tudi o makedonskem barakarskem taborišču pri Kruševu, ki ga niti podnevi niso upali zapustiti, zaradi v bližini oprezajočih volkov, ter v katerem niso bili zagotovljeni "niti prava in redna oskrba, niti kurjava ali zadostna količina odej, niti stiki z uradnimi organi".⁵⁴ Tudi o Gerovu, enem največjih begunskih taborišč v Jugoslaviji je slišati veliko slabega. V svojem pripovedovanju ga je eden izmed beguncev opisal kot "tabor smrti", ki je bil zmeraj strogo zastražen in kjer je, po njegovih besedah, izkusil pravo življenje "gulagov".⁵⁵

Taborišča na območju Slovenije so spadala med bolj kakovostne jugoslovanske begunske centre, saj so bili nameščeni v turističnih objektih, hotelih ali gradovih.

Na žalost pa podatkov o organizacijski sestavi teh taborišč nimamo (razen o tem, da je madžarsko begunsko vprašanje bilo v pristojnosti notranjega ministrstva, torej tudi vodstvo taborišč). V razpoložljivih virih je omenjeno le, da so bili med begunci v taboriščih organizirani t. i. "emigrantski odbori". V njihovo kompetenco je spadalo urejanje manjših zadev, ki so zadevale begunce. Veliko več pa vemo o "operativnih delih", ki so jih med begunci izvajali organi UDV.

Že večkrat omenjeno poročilo UDV namreč navaja, da so vsi madžarski begunci v Sloveniji - razen otrok in mladoletnikov - bili izprašani, in sicer na podlagi t. i. "Upitnika".⁵⁶ To pomeni, da je od 2361 beguncev omenjeni vprašalnik izpolnilo, oziroma da je bilo na podlagi vprašalnika izprašanih kar 1617 oseb. Delo so opravljali s pomočjo številnega osebja. V različnih taboriščih je naenkrat delalo 2-5 "operativcev", največ jih je bilo v Rogaški Slatini (5 operativcev) in v Brestanici (4 operativci). Zapisano je tudi, da je delo operativcev oviralo več dejavnikov: neznanje madžarskega jezika, nepoznavanje madžarske notranje politike, oziroma takratnega položaja na Madžarskem in pogoste menjave osebja.⁵⁷ Pri delu so jim pomagali tudi tolmači ter administrativno, tehnično in drugo osebje. Je pa to delo Uprave državne varnosti imelo tudi uspehe. V poročilu je zapisano, da "za obdelavo beguncev v taboriščih so pridobili 65 emigrantov...", katerih večino so vpeljali predvsem na podlagi kompromitiranih podatkov in le majhen odstotek teh

⁵² Na žalost takšnih intervjujev in pričevanj, ki bi prikazovali vsakdanje življenje beguncev v slovenskih taboriščih, zaenkrat še nimamo na razpolago.

⁵³ Rozs András: Az 1956-os forradalom Baranya megyében. In.: '56 és Délvidék. 2002. Újvidék - Novi Sad. 35. p.

⁵⁴ Deák Ferenc: Ötvenhat egy dráma- és filmró szemével. In.: '56 és Délvidék. 2002. Újvidék - Novi Sad. 108. p.

⁵⁵ Hegedűs Attila: A Délvidéki '56-os Műhely eddigi kutatásainak eredményei. In: Távlatok. A Nyitott távlatok civil szervezet folyóirata. I. évf. 1. sz., 2003. június. Szabadka. 63. p.

⁵⁶ V viru je vprašalnik naveden kot "poznati Upitnik", vendar pa ne pove ničesar o vprašanih, ki jih je le-ta zajemal. Edino, kar omenja je, da je med ostalim vseboval tudi vprašanja o delavskih svetih na Madžarskem, o mejnem režimu, sovjetskih četah in o sovjetskem vmešavanju v madžarske notranje zadeve.

⁵⁷ Tako je v taborišču Brestanica v času obstoja z madžarskimi begunci delalo skupno 14 operativcev.

na "patriotski" ali prijateljski ravni. Pri omenjenem delu so med begunci razkrinkali tudi več pripadnikov ÁVH in madžarske policije.⁵⁸

Kot zanimivost omenjamo upor beguncev v bizeljskem in brestaniškem taborišču proti novemu taboriščnemu redu. V obeh primerih je morala posredovati policija, 12 vodij upora pa je pristalo pred sodnikom za prekrške.⁵⁹

Usoda madžarskih beguncev, nastanjenih v slovenskih taboriščih

Preden se posvetimo beguncem v Sloveniji oziroma njihovi nadaljnji usodi, na kratko pogledimo, kaj se je zgodilo z madžarskimi begunci na državni ravni. Končnih podatkov o usodi približno 20.000 beguncev, ki so leta 1956 in 1957 zbežali v Jugoslavijo, žal nimamo. Na razpolago so nam pa podatki, ki jih je objavil dnevnik Večer in nam predstavljajo stanje na dan 1. julija 1957. Iz teh podatkov je razvidno, da je do tega dne v Jugoslavijo zbežalo 19.559 ljudi. Od teh se je do 1. julija 1957 na Zahod izselilo 7832 oseb, nazaj na Madžarsko se je vrnilo 2521, 575 beguncev pa se je odločilo za naselitev v Jugoslaviji. V začetku julija leta 1957 je bilo v jugoslovanskih taboriščih nastanjenih še 8631 madžarskih beguncev (glej tabelo št. 6).⁶⁰

Tabela 6: Podatki o madžarskih beguncih v Jugoslaviji na dan 1. julija 1957⁶¹

Stanje do 1. julija 1957	Število
Do 1. julija 1957 pribežalo v Jugoslavijo	19559
Vrnilo se na Madžarsko	2521
Izselilo se na zahod	7832
Naselilo se v Jugoslaviji	575
V taboriščih ostali begunci (1. julija 1957)	8631

O nadaljnji usodi beguncev, ki so ostali v jugoslovanskih taboriščih zaenkrat še nimamo podatkov. Znano je le, da je zadnja skupina madžarskih beguncev, ki se je odločila za odhod na Zahod, zapustila Jugoslavijo januarju 1958.⁶²

Za večino izmed 2361 oseb, ki so bile nastanjene v desetih slovenskih taboriščih, je Jugoslavija oziroma Slovenija bila le vmesna postaja na poti proti Zahodu. Že večkrat navajano poročilo UDV pravi, da je natanko 499 madžarskih beguncev odšlo iz Slovenije naravnost na Zahod. Največ (355 oseb) jih je odšlo v Švico. Sicer pa je švicarska vlada v Rogaško Slatino in v Brestanico poslala posebno komisijo z nalogo pomagati tistim, ki želijo odpotovati v Švico. Tako je komisija obe taborišči obiskala kar trikrat in tiste, ki so to želeli, v treh transportih tudi prepeljala v Švico. Iz Slovenije jih je veliko odpotovalo tudi v Avstrijo (50 oseb) in Belgijo (40 oseb), v ostale države - Francijo, Izrael, Dansko, Zahodno Nemčijo, Italijo, Avstralijo itd. - pa manj kot po deset oseb. Pri odhodu beguncev

⁵⁸ ARS, AS 1931, A-10-13/2. Letno poročilo DV RSNZ 1957, I. oddelek.

⁵⁹ Prav tam.

⁶⁰ Večer, 25. 7. 1957.

⁶¹ Prav tam.

⁶² Večer, 19. 12. 1957.

je veliko pomagal tudi Začasni urad visokega komisarja OZN za begunce v Beogradu, oziroma njegovi uslužbenci, ki so večkrat obiskali vsa taborišča v Sloveniji. Jugoslovanske oblasti so večino beguncev iz slovenskih taborišč (skupno 1740 oseb), ki so želeli odpotovati na Zahod, preselile v taborišča v drugih jugoslovanskih republikah, odkoder so nato organizirano odpotovali. Največ beguncev si je za novo domovino izbralo čezmorske države, ZDA, Kanado in Avstralijo. Večino teh beguncev so pred odhodom naselili v taborišče Gerovo, od tam pa so z ladjo - iz reškega pristanišča - ali vlakom odpotovali v izbrane dežele.⁶³

Tabela 7: Usoda madžarskih beguncev v Sloveniji⁶⁴

	Število beguncev
Iz Slovenije odšli na Zahod (predvsem v Švico)	499
Premeščeni v druga jugoslovanska taborišča	1.740
Vrnili se na Madžarsko	64
- prisilno vrnjenih	9
Pobegnili iz taborišč	29
Ostali v Jugoslaviji/Sloveniji	27
Umrli v Sloveniji	2
Skupaj	2.361

Izmed v Sloveniji nastanjenih beguncev se je na Madžarsko vrnilo 64 oseb, od teh 9 prisilno. Žal v poročilu UDV ni zapisano, kdo so bili tisti, ki so jih s silo vrnili, in zakaj. O prisilnih preselitvah niti v ostalih razpoložljivih virih nismo zasledili nobenih zapisov, zato pa nekateri viri, pričevanja posredno omenjajo,⁶⁵ da je jugoslovanska vlada nekje do začetka decembra 1956 nekatere begunce tudi s silo vrnila na Madžarsko.⁶⁶

K vračanju madžarskih beguncev v domovino naj bi pripomogla tudi madžarska komisija za repatriacijo, ki je kar petkrat obiskala različna slovenska taborišča, vendar brez večjega uspeha.⁶⁷ Ob vsakokratnem obisku je madžarsko komisijo za repatriacijo spremljala skupina uslužbencev Zčasnega urada visokega komisarja OZN za begunce, in nemalokrat je med njimi prišlo tudi do večjih in manjših nesoglasij. Vendar pa je večina beguncev zavračala vsakršne stike z madžarsko komisijo za repatriacijo; pogovarjali in dogovarjali so se le s sodelavci visokega komisarja OZN za begunce. V zvezi s tem velja omeniti izjavo Istvána Deáka, člana madžarske komisije za repatriacijo, ki jo je v zvezi z begunci povedal pred predstavniki jugoslovanskih oblasti. V izjavi - ki so jo povzeli sodelavci UDV - je namreč zelo močno občutiti odnos madžarskih oblasti do beguncev, oziroma

⁶³ ARS, AS 1931, A-10-13/2. Letno poročilo DV RSNZ 1957, I. oddelek.

⁶⁴ Prav tam.

⁶⁵ ARS, AS 1931, t.e. 1186. Madžarski dogodki leta 1956.; Farkas Csaba: Az 1956-os forradalom szegedi történetének jugoszláv vonatkozásai. In: '56 és Délvidék. 2002. Újvidék - Novi Sad. 20.p.; Rozs András: Az 1956-os forradalom Baranya megyében. In: '56 és Délvidék. 2002. Újvidék - Novi Sad. 35. p.

⁶⁶ Zadeva prisilno vrnjenih madžarskih beguncev zahteva dodatne raziskave, saj zaenkrat ni znano, kdo so bili ti ljudje, zakaj so jih izselili in skupno koliko beguncev v Jugoslaviji je doletela ta usoda.

⁶⁷ Na podlagi poročila UDV lahko domnevamo, da madžarska komisija za repatriacijo ni imela veliko uspehov. Za vrnitev v domovino so uspeli prepričati le 17 oseb.

do samega begunskega vprašanja: "...v svoji misiji za repatriacijo nikakor ne uspevajo (madžarska komisija za repatriacijo, op. a.) in dodal, da tako stanje Madžarski ne škodi, ker Madžarska takšnih ljudi ne potrebuje, smilimo se mu le mi, Jugoslovani, ker imamo toliko dela z begunci, torej z njihovimi državljani."⁶⁸

V poročilu UDV je omenjeno tudi, da je iz slovenskih taborišč - ni pa zapisano, iz katerih - pobegnilo 29 beguncev, ki so novo zatočišče poiskali v Avstriji. Dve osebi manj, torej 27 se jih je odločilo, da ostanejo in se naselijo v Jugoslaviji.⁶⁹ V zvezi s tem vir omenja, da je od omenjenih 27 ljudi bilo 15 odraslih in 12 otrok. Med odraslimi je 10 državljanov FLRJ, 5 pa Madžarske, ter da je 8 oseb slovenske, 7 pa madžarske narodnosti, vsi pa imajo tu svoje sorodnike.⁷⁰

Na koncu povzemamo, da je od 2361 madžarskih beguncev, ki so se po revoluciji zatekli v Slovenijo, 2332 od tod kasneje tudi odšlo. Na Zahod se je izselilo 2268 oseb, 64 se jih je po taki ali drugačni poti vrnilo na Madžarsko, 27 se je odločilo za življenje v Jugoslaviji (po vsej verjetnosti v Sloveniji), dve osebi pa sta umrli v begunskih taboriščih.

Attila Kovács

THE HUNGARIAN EXODUS IN 1956-57 WITH A PARTICULAR FOCUS ON THE REFUGEES WHO FLED TO YUGOSLAVIA (SLOVENIA)

S u m m a r y

In the wake of a crushed revolution in November 1956, some 200,000 people left Hungary. The great majority, approximately 90 percent, fled to Austria and the remaining 10 percent to Yugoslavia. The so far available data suggest that at least 19,599 Hungarians took refuge in Yugoslavia. Most of these refugees fled to Yugoslavia in January and February of 1957, after the Soviet armed forces and those loyal to Janos Kadar had hermetically sealed the Austro-Hungarian border.

From the 20,000 Hungarians who came to Yugoslavia, 2,361 took refuge in Slovenia. Out of these, 1,617 crossed the Yugoslav-Hungarian border at the Slovene section and 730 were transferred to Slovenia from other Yugoslav republics. As a noteworthy curiosity, among those who entered Slovenia directly was an entire signal company of the Hungarian Army, complete with military equipment and vehicles. The fact that 14 children were born in the Slovene refugee camps at the time indicates that those who had fled Hungary in 1956 and 1957 were predominantly young and mobile.

The Yugoslav authorities set up refugee camps throughout the country, ten of them in the northeast Slovenia, near the border with Hungary. For this purpose, hotel complexes in various health resorts (such as Radenci and Rogaška Slatina) and castles (Borl, Jelšingrad and Brestanica) were rearranged. The Hungarian refugee issue, including the organisation of the camps, was the responsibility of the Yugoslav Interior Ministry.

For many Hungarian refugees, Austria and Yugoslavia (Slovenia) were only temporary, transit stops. From among 2,361 refugees who had been accommodated in the camps in Slovenia, 2,239 continued their journey to different western countries. Out of these, 499 left directly from Slovenia, mostly (355) to Switzerland. The Yugoslav authorities transferred the majority of the 1,740 west-bound refugees to camps in other Yugoslav republics, from where they continued their journey in a more organised manner. Most of them chose the United States of America, Canada and Australia as their new homelands.

⁶⁸ ARS, AS 1931, A-10-13/2. Letno poročilo DV RSNZ 1957, I. oddelek.

⁶⁹ V poročilu ni zapisano, ali so se ti begunci naselili v Sloveniji, ali pa mogoče v kateri od ostalih jugoslovanskih republik; domnevamo, da so ostali v Sloveniji.

⁷⁰ ARS, AS 1931, A-10-13/2. Letno poročilo DV RSNZ 1957, I. oddelek.

Among those assisting in the transfer of the refugees were the Provisional Bureau of the United Nations' High Commissioner for Refugees in Belgrade and its employees, as well as various 'state' commissions for the Hungarian refugees. In Slovenia, the Swiss Commission for Refugees was particularly active, paying several visits to the camps and organising the transfer of the refugees. Of all the refugees accommodated in Slovenia, only 64 returned to Hungary, also owing to the efforts of the Hungarian Repatriation Commission.

Twenty-nine refugees who had escaped from the Slovene refugee camps found their new asylum in Austria, while twenty-seven decided to settle in Yugoslavia (Slovenia). Two Hungarian refugees died while in a Slovene refugee camp.